

Psychoanalytic Character Analysis in the Translations of Guy de Maupassant's *The Vagabond* and Mikhail Naimy's *The Dwarf*: An Analysis based on Alfred Adler's Theory

Behzad Pourgharib^{1*} | Mahboubeh Khalili² | Sajad Arabi³

1. Corresponding Author, Associate Professor of English Language and Literature, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Iran. Email: b.pourgharib@umz.ac.ir.
- 2- Assistant Professor of English Language Translation, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Iran. Email: m.khalili@umz.ac.ir
- 3- Ph.D in Arabic Language and Literature, Shahid Motahari Shiraz Farhangian University, Shiraz, Iran. Email: arabisajad@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 25 December 2024

Received in revised form:
08 April 2025

Accepted: 09 April 2025

Keywords:

Psychological
Critique,
Guy de Maupassant,
Mikhail Naimy,
The Dwarf,
The Vagabond.

ABSTRACT

Among the various approaches in comparative literature, there is an understanding of literature in relation to other humanities. Literature is comprehended not only within its cultural context but also in the context of its connections with other sciences. One notable example of this interdisciplinary approach is psychology, which later contributed to the emergence of psychoanalytic literary criticism. Both Albert de Maupassant and Mikhail Naimy lived during nearly the same period, and the key protagonists in their two stories of *The Vagabond* and *The Dwarf* correspondingly reflect similar conditions from a psychoanalytic perspective. These characters can be analyzed comparatively based on Alfred Adler's theory of personality. The five most relevant components of Adler's theory are feelings of inferiority, the inferiority complex, lifestyle, social interest, and life goals. A comparative analysis of the two main characters in these stories can provide deeper insights into the works, their characters, and the personalities of the authors themselves. This can be accomplished by conducting a content analysis within the framework of Adler's theory, following the principles of the American school. It is established that both characters evolved in the conflicting settings of the unstable societies created by their respective authors. The inferiority complex manifests in *The Vagabond* through both over-attachment and a lack of attachment, while it emerges in "The Dwarf" as a result of physical challenges and a detached social perspective.

Cite this article: Pourgharib, B., Khalili, M., Arabi, S. (2025). Psychoanalytic Character Analysis in the Translations of Guy de Maupassant's *The Vagabond* and Mikhail Naimy's *The Dwarf*: An Analysis based on Alfred Adler's Theory. *Research in Comparative Literature*, 15 (2), 25-50.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/jcl.2025.11544.2669

Extended Abstract

Introduction:

Comparative literature does not merely compare national literatures; it integrates them with other disciplines within the humanities. One such discipline is psychology; this association has resulted in what is popularly known as "literary psychological critique" or "psychoanalytical critique". The most significant psychological theory relevant to this paper, however, will be Alfred Adler's personality theory, known as Adlerian individual psychology. The theory emphasizes the social dimension of human living. To this, Adler had his approach called "individual psychology"; he believed, as well, in an approach that claimed, every individual is a study of one. Individual character, for Adler, is therefore molded by the influence of one's peculiar social environment and individual experiences or interactions. The two main characters in *The Vagabond*, a short story by Guy de Maupassant, and *The Dwarf*, a short story by Mikhail Naimy, have almost common characteristics and can be evaluated and analyzed based on Adlerian concept of individual psychology. Most importantly, Guy de Maupassant and Mikhail Naimy lived during nearly the same period. This study, in a comparative context, asserts to add to the readers' understanding of the two writers' fictional works through comparative analysis of their stories within the framework of psychological critique. It would also serve as a bridge between the two countries through psycholinguistics and literature.

A comparative psychological study of their principal characters in the light of psychological critique may bring forth the characters as espoused by both the writers and also, in some measure, discover the unknown facets of their personalities. The very significance and necessity of this would arise from the convergence of comparative literature with psychological analysis in their writing to feature their characters. Thus, this present study is necessarily a very relevant one in understanding national literature and further joining that convergence. Such issues have been very largely overlooked by the existing psychoanalytical critique of Adler's personality theory relating to *The Vagabond* and *The Dwarf*. Therefore, this research is poised towards answering the following questions:

What points of similarity and difference exist between Maupassant's *The Vagabond* and Naimy's *The Dwarf* characters based on Adler's theory?

What is the ultimate goal of Maupassant and Mikhail Naimy in writing *The Vagabond* and *The Dwarf*?

What types of inferiority complexes possess the protagonists of *The Vagabond* and *The Dwarf*?

Method:

This study is descriptive-analytical research classified under comparative literature American school, which studies similarities and differences. First, the fundamental psychoanalytical concepts of Adler are expounded, and then two short stories, *The Vagabond* and *The Dwarf*, are summarized, listing their primary similarities and differences, and a few examples from the texts of both stories are provided for comparison and psychoanalytical reading based on the theory of Adler. The general theory or framework of Adler personalities examined here would thus very simply state that: Man is raised in and influenced by his social environment; he is born with feelings of inferiority which will govern his acts towards success or failure and frustration. For Adler, success means contributing to the welfare of society and success for all humanity, while failure and frustration are defined as private successes at the expense of others, as elaborated in Adler's theories of personality. The inferiority complex, as understood by Adler under a threefold essence, emanates from the physical

inferiority or imperfection, too much attention given, and finally, from the absence of such attention. If you properly compensate for these defects, they become the basis for human achievement and elevation of humanity; otherwise, nothing is done to overcome these thus leading to an inferiority complex, experiences among neurotic individuals. Among them, neurosis, psychotic behaviors, and what Adler termed the protective tendencies are often the most destructive consequences of the inferiority complex. His view enumerated the major protective tendencies such as excuse-making, aggression, withdrawal.

Results and Discussion:

Results from this study indicate that the characters from the stories *The Vagabond* and *The Dwarf* are victims of inferiority, which is the most contributing factor resulting from behavior in society and mistakes committed. The Vagabond happens to be 'A Child from Family' that draws attention to an individual and leaves him out completely from society and results to imprison him nearly for twenty years. The Dwarf claims that such inferiority pretty much stems from physical defects and odd appearance, one of which, incidentally, died due to his long suffering inasmuch as he could not tolerate the loss of limb that mustard gas inflicted upon him. The hero committed suicide, which supports the theory of Adler that showed three amongst many other cause factors of inferiority complexes: neglect, too much attention and physical defect. By his own existence-in Randall's case by not just the absence of valid compensating mechanisms (fantasy) but, also neglect by society-actually reinforces the inferiority complex. Weightlessness into a no-return point into the depths seems to choosing penitentiary living over that of being among the other people as he appears to opt for. However, *The Dwarf* goes through stages of inferiority that sprout solely from being a dwarf, plus bad looks, but from another experience is aggravated when he acquires his mustard gas injuries in war.

Conclusion:

It involves a compensatory mechanism related to the development of an inferiority complex due to mustard gas poisoning. One of the compensatory mechanisms is the act of ignoring or being indifferent to one's defects. Consequently, he withdrew into suicidal actions, as the reality of death in his case left no possibility of recanting the horror that death can inspire in a person. The superiority complex is an Adlerian plot structure common to both stories. Adler believed that the social goal of those who are mentally unwell is rooted in a sense of personal superiority. However, for those who are mentally fit, the pursuit of personal interests must be sacrificed in favor of the higher ideals of humanity. Therefore, *The Vagabond* creates the condition that Randall aspires to human greatness; however, he ultimately remains a two-dimensional character focused solely on personal achievement. In contrast, success for humanity as a whole. Thus, this dwarf embodies a more universal and psychologically healthier character. It is possible to draw comparative conclusions about the personalities of the two major characters in *The Vagabond* and *The Dwarf* through the lens of Adler's theory. It is evident that Jacques Randall and the dwarf are both protagonists shaped by the societal environment in which they exist. Against the backdrop of the chaos inherent in their society, they learned to navigate instability, particularly in the case of Jacques Randall in *The Vagabond*. These characters symbolize the turmoil in their respective countries: France for Jacques Randall and Lebanon for the dwarf, during this period in history.

تحلیل شخصیت‌های داستانی با رویکرد نقد روانکاوانه در ترجمه داستان- های کوتاه ولگرد گی دو مویاسان و کوتوله میخائیل نعیمه براساس نظریه آلفرد آدلر

بهزاد پورقرب ^{۱*} | محبوبه خلیلی ^۲ | سجاد عربی ^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.
رایانامه: b.pourgharib@umz.ac.ir
۲. استادیار، گروه مترجمی زبان انگلیسی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران. رایانامه: m.khalili@umz.ac.ir
۳. دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، مرکز شهید مطهری شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: arabisajad@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

بررسی رابطه ادبیات با سایر علوم انسانی یکی از رویکردهای ادبیات تطبیقی است و ادبیات را خارج از بافت فرهنگی و مناسبات آن با سایر علوم به درستی نمی‌توان شناخت. روان‌شناسی از جمله این علوم است که به تبع آن «نقد ادبی روانکاوانه» شکل گرفت. «آلبر دو مویاسان» و «میخائیل نعیمه» تقریباً در یک برهه زمانی واحد می‌زیستند و شخصیت‌های اصلی دو داستان کوتاه آنها تحت عناوین ولگرد و کوتوله از دیدگاه نقد روانکاوانه، دارای وضعیتی مشابه هستند و قابلیت واکاوی تطبیقی براساس نظریه شخصیت آلفرد آدلر را دارند. «احساس حقارت»، «عقده حقارت»، «سبک زندگی»، «علاقه اجتماعی» و «غایت زندگی» مهمترین مولفه‌های نظریه آدلر به شمار می‌رود. در این پژوهش با هدف شناخت هرچه بیشتر دو اثر، شخصیت‌های داستان‌های آنها و به تبع آن شخصیت خود نویسندگان از لایه لای آثار آنها، تلاش شده است شخصیت اصلی این دو داستان با روش تحلیل محتوا و در چارچوب مکتب آمریکای براساس نظریه آدلر واکاوی تطبیقی شوند. نتایج تحقیق نشان داد که شخصیت هر دو داستان تحت تاثیر جامعه نابسامان نویسندگان شکل گرفته‌اند. عقده حقارت در ولگرد ناشی از توجه بیش از حد و همچنین بی‌توجهی است اما در کوتوله این عقده حقارت از مشکلات جسمی و قباحات منظر نشأت می‌گیرد.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰

واژه‌های کلیدی:

نقد روان‌شناختی،
دو مویاسان،
میخائیل نعیمه،
ولگرد،
کوتوله.

استناد: پورقرب، بهزاد؛ خلیلی، محبوبه؛ عربی، سجاد (۱۴۰۴). تحلیل شخصیت‌های داستانی با رویکرد نقد روانکاوانه در ترجمه داستان‌های کوتاه ولگرد گی دو مویاسان و کوتوله میخائیل نعیمه براساس نظریه آلفرد آدلر. *کاووش نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۵ (۲)، ۵۰-۲۵.

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه رازی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

ادبیات تطبیقی رشته‌ای است که به مطالعه ادبیات ملت‌های مختلف و بررسی ادبیات با هنر و سایر رشته‌های علوم انسانی می‌پردازد. «هرچند ادبیات هنوز رکنِ رکنِ ادبیات تطبیقی است؛ ولی دریافته است که ادبیات را خارج از بافتار فرهنگی و مناسبات آن با سایر علوم و هنرها، به درستی و کامل نمی‌توان شناخت.» (انوشیروانی، ۱۴۰۳: ۱). هدف اصلی از این رشته، شناخت هرچه بیشتر از طریق دیدن خود در آینه دیگری و هم‌گرایی بیشتر است؛ بنابراین ادبیات تطبیقی زمینه تعامل هرچه بیشتر ادبیات-های ملل مختلف را فراهم می‌آورد؛ چه این تطبیق از طریق ادبیات ملل مختلف با همدیگر باشد و چه از طریق ادبیات با سایر رشته‌های علوم انسانی. در واقع «ادبیات تطبیقی به مثابه بینشی جدید و دانشی بین‌رشته‌ای، پایان‌انزوای علوم انسانی است؛ چون ادبیات و هنر را در ارتباط با دیگر شاخه‌های علوم انسانی و دانش بشری می‌بیند» (همان، ۱۳۹۸: ۸۴). یکی از این علوم، روان‌شناسی است که در نیمه دوم قرن نوزدهم پای به عرصه ادبیات گذاشت (ر.ک: غلامحسین‌زاده، ۱۳۹۲: ۷۸) و باعث ظهور نوعی نقد تحت عنوان «نقد روانشناختی ادبی» یا «نقد روان‌کاوانه» گردید. براساس این رویکرد، متون ادبی و به طور کلی ادبیات، براساس نظریه‌های روانشناسی مورد واکاوی قرار می‌گیرند تا زوایای پنهان آنها آشکار شود.

از جمله نظریه‌های مطرح در حوزه روان‌شناسی، نظریه شخصیت آلفرد آدلر^۱، روان‌شناس برجسته اتریشی است که می‌توان از آن برای تحلیل متون ادبی بهره گرفت. آدلر برخلاف دیدگاه فروید^۲ و سایر روان‌شناسان که انسان را اسیر غرایز^۳ و تعارض‌ها^۴ می‌دانستند، بر جنبه اجتماعی شخصیت افراد تاکید داشت. او بر این باور بود که هر فرد بی‌همتا است و شخصیت انسان‌ها تحت تأثیر محیط اجتماعی و تعاملات منحصر به فرد او با سایر افراد شکل می‌گیرد. آدلر همچنین برخلاف فروید، نقش میل جنسی را کم اهمیت می‌دانست. نظریه فردنگر آدلر نظریه‌ای عمیق و چند بعدی است که حاوی مفاهیم و تعابیر کلیدی متعددی است. از جمله این مفاهیم می‌توان به تلاش برای مهم بودن، احساس حقارت^۵،

1. Alfred Adler
2. Sigmund Freud
3. Instincts
4. Conflicts
5. inferiority feeling

عقده حقارت^۱، علاقه اجتماعی^۲، احساس تعلق^۳، غایت زندگی^۴، سبک زندگی^۵، ترتیب تولد^۶ و منظومه خانوادگی^۷ اشاره کرد. از نگاه آدلر، احساس حقارت در همه انسان‌ها وجود دارد و چنین احساسی زیربنای شکل‌گیری شخصیت آنها به شمار می‌رود؛ در نتیجه، شخصیت انسان می‌تواند در مسیر مثبت و سازنده قرار گیرد که در نهایت، موفقیت جمعی را در پی خواهد داشت یا اینکه در مسیر منفی و خودمحورانه قرار می‌گیرد که در این صورت، هدف نهایی آن موفقیت فردی و سرانجامی تراژیک خواهد بود.

آدلر، اولین روان‌شناسی بود که بر جنبه اجتماعی بودن انسان تاکید کرد؛ او انگیزه اصلی انسان‌ها را قدرت‌طلبی، و عامل واقعی رفتار انسان را برتری‌جویی می‌داند. آدلر همچنین بر این باور بود که احساس حقارت، که ریشه برتری‌جویی است، به عنوان محرکی، انسان را به تلاش و کوشش برای رفع کمبودها و نقص‌های خود وادار می‌کند. (ر، ک: شولتز، ۲۰۱۵: ۱۱۳). «حقارت»، «برتری‌جویی»، «غایت نگری تخیلی»^۸، «مصلحت اجتماعی»، «خودآگاهی»^۹، «سبک زندگی» و «خود خلاق»^{۱۰} مهمترین اصول نظریه آدلر به شمار می‌رود. (ر، ک: سیاسی، ۱۳۶۹: ۸۱). به اعتقاد آدلر، زندگی انسان‌ها با احساس حقارت آغاز می‌شود و با برتری‌جویی، چه در بعد فردی و چه در بعد جمعی - تداوم می‌یابد؛ لذا چنین مسیری، از طریق مشخص کردن یک هدف نهایی، به صورت آگاهانه و با انتخاب یک سبک زندگی که بر خلاقیت فردی مبتنی است، به سمیت مصلحت شخصی یا اجتماعی منتهی می‌شود. از نظریه آدلر می‌توان برای تحلیل متون ادبی و بویژه تحلیل شخصیت‌های متون ادبی از جمله رمان و داستان کوتاه بهره گرفت. حتی از لابه‌لای تحلیل شخصیت‌های داستانی براساس چنین نظریه‌ای می‌توان تا حدی به شناخت ویژگی‌های شخصیتی نویسندگان نیز پی برد.

می‌توان گفت که داستان کوتاه، دارای یک حادثه اصلی است که حوادث دیگر، پیرامون آن حادثه اصلی رخ می‌دهند (ر، ک: صالحی، ۱۳۹۲: ۱۹). براساس آنچه گفته شد، شخصیت‌های اصلی دو داستان

1. Inferiority Complex
2. social interest
3. sense of belonging
4. The purpose of life
5. style of life
6. Birth Order
7. family constellation
8. fictional finalism
9. Self awareness
10. creative self

کوتاه «ولگرد»^۱ اثر گی دو موپاسان^۲، نویسنده فرانسوی، و «کوتوله» اثر میخائیل نعیمه، نویسنده لبنانی، از نظر روان‌شناختی دارای شباهت‌هایی هستند و می‌توان آنها را براساس نظریه شخصیت آلفرد آدلر و ذیل مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی، تحلیل و مقایسه کرد. موپاسان (۱۸۵۰م) و میخائیل نعیمه (۱۸۸۹) تقریباً در یک دوره تاریخی واحد می‌زیستند و در برخی از ویژگی‌های داستان‌نویسی نظیر استفاده از طنز و شخصیت‌پردازی، شباهت‌هایی بین آثار آنها دیده می‌شود.

۲-۱. ضرورت، اهمیت و هدف

براساس آنچه در مباحث پیشین مطرح شد، پژوهش حاضر بر آن است تا از رهگذر ادبیات تطبیقی و ارتباط ادبیات با روان‌شناسی، از آثار این دو نویسنده بویژه دو داستان مذکور، خوانش و شناخت عمیق‌تری ارائه دهد. ایجاد پیوند میان ادبیات دو ملت از منظر روان‌شناسی و بررسی ارتباط میان ادبیات و ویژگی‌های روانی نویسندگان و به عبارتی دیگر، شناخت بهتر و کامل‌تر متون داستانی دو نویسنده از طریق پیوند دادن آن با روان‌شناسی، هدف دیگر این مقاله است. از بعد روان‌شناختی نیز این مقاله به دنبال شناخت شخصیت‌های داستانی و کشف زوایای پنهان شخصیت خود نویسندگان از لایه لای تطبیق شخصیت اصلی آثارشان در چارچوب نقد روان‌شناختی است.

بنابراین، اهمیت و ضرورت این پژوهش را می‌توان از دو جنبه مطرح کرد: نخست از جنبه ادبیات تطبیقی که به درک بهتر دو اثر کمک می‌کند و دوم، از جنبه تحلیل شخصیت‌ها که می‌توان آن را بازتابی از اندیشه‌ها و تجارب زیسته نویسندگان دانست؛ لذا پژوهش حاضر به منظور آشنایی هرچه بیشتر با ادبیات داستانی دو ملت و ایجاد همگرایی بین آنها نیز از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است.

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

– تشابهات و تفاوت‌های شخصیت‌های دو داستان ولگرد موپاسان و کوتوله نعیمه براساس نظریه آدلر کدامند؟

– هدف غایی موپاسان و میخائیل نعیمه از نگاشتن داستان‌های ولگرد و کوتوله چه بوده است؟

– عقده حقارت شخصیت اصلی ولگرد و کوتوله از چه نوعی است؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

1. Vagabond

2. Henri René Albert Guy de Maupassant

در پژوهش‌های انجام شده در حوزه نقد روانکاوانه، عمدتاً از نظریه‌های فروید و کارل گوستاو یونگ^۱ برای تشریح و تحلیل متون ادبی استفاده شده و نظریه شخصیت آلفرد آدلر کم‌تر مورد استفاده قرار گرفته است. با این حال، پژوهش‌هایی نیز در این خصوص انجام شده است که مبین پیشینه پژوهش است. در پژوهش‌های انجام شده براساس این نظریه، بیشتر بر جنبه احساس حقارت و عقده حقارت از دیدگاه آدلر تمرکز شده، در حالی که سایر مفاهیم این نظریه کمتر مورد توجه بوده است؛ لذا در این پژوهش، علاوه بر احساس و عقده حقارت، از مفاهیم دیگر نظریه آدلر نیز برای تحلیل و تطبیق شخصیت اصلی دو اثر موپاسان و میخائیل نعیمه بهره گرفته شده است. به طور کلی، در رابطه با پیشینه پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

«واکاوی شخصیت اصلی داستان‌های کوتاه جمال‌زاده و میخائیل نعیمه براساس نظریه آدلر» (۱۴۰۲) نوشته «عربی و همکاران» است که در نشریه پژوهش ادبیات معاصر جهان منتشر شده است.

«بررسی شخصیت‌های اصلی داستان ضحاک و سیاوش براساس نظریه شخصیت آدلر» (۱۳۹۶) پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشجو «حسن آبادی» با راهنمایی «استاجی» در دانشگاه حکیم سبزواری است. در این اثر نیز شخصیت‌های مهم دو داستان ضحاک و سیاوش در شاهنامه براساس نظریه شخصیت آدلر بررسی و تحلیل شده است. در این اثر نیز حس حقارت و برتری جویی در کانون توجه قرار دارد که در حوزه ادبیات تطبیقی قرار نمی‌گیرد.

«نقد روان‌کاوانه شخصیت در داستان پادشاه جهود و وزیر مثنوی معنوی براساس نظریه آلفرد آدلر» (۱۳۹۴) نوشته مباحثی و حسین‌زاده اصفهانی در همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی است که احساس حقارت در آن محوریت دارد.

«عقده برتری یا عقده حقارت؟ واکاوی اشعار خاقانی براساس روان‌شناسی فردنگر» (۱۳۹۵)، نوشته محمدحسن حسن‌زاده نیری و همکاران در شماره ۶۷ نشریه متن پژوهشی ادبی. بررسی و تحلیل شخصیت ابن رومی براساس نظریه عقده حقارت آدلر (۱۳۹۴) نوشته حسن مجیدی و همکاران، در نشریه لسان مبین، شماره ۲۰. تحلیل روان‌شناختی اشعار صعالیک براساس مکتب آدلر (۱۳۹۰ش) نوشته عباس عرب و یونس حق پناه در نشریه زبان و ادبیات عربی شماره ۵.

«بررسی تطبیقی داستان ویلان الدوله اثر جمال‌زاده و ویلان اثر گی دو موپاسان» (۱۳۹۱) نوشته «طاهره شمسی» در شماره ۱۹ نشریه نقد ادبی. در این مقاله نویسنده «بی آنکه در صدد اثبات تاثیر

پذیری جمالزاده از گی دو مو پاسان باشد، ضمن ارائه دو تابلوی نمودار و انتخاب نمونه‌هایی از متن دو داستان، به بررسی نقاط مشترک و نوع نگرش دو نویسنده به موضوعی یکسان پرداخته است اما از هیچ نظریه خاصی در این زمینه استفاده نکرده است. بنابر آنچه گفته شد، موردی یافت نشد که دو داستان ولگرد و کوتوله را براساس نقد روانکاوانه و مشخصاً نظریه شخصیت آدلر چه به صورت مجزا و چه به صورت تطبیقی بررسی کرده باشد.

۵-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

انسان‌ها وابسته به محیط و فضای اجتماعی خود هستند و برپایه احساس‌های حقارتی که از بدو تولد همراه آنها است، شخصیت خود را در جامعه‌ای که زندگی می‌کنند، بنا می‌نهند. براساس نظریه فردنگر آدلر، احساس‌های حقارت همانند موتور و محرکی در انسان عمل می‌کنند که رفتارهای آنها را سمت و سو می‌دهند و به سوی جلو حرکت می‌دهند و آنها را یا به موفقیت می‌رسانند و یا به شکست و سرخوردگی سوق می‌دهند. موفقیت براساس نظریه آدلر، به معنای سعادت همگانی و موفقیت برای جمیع بشریت است اما شکست و سرخوردگی، به معنای موفقیت شخصی به زیان بقیه جامعه است. بنابر جزئیات نظریه شخصیت آدلر، اگر احساس‌های حقارت انسان به روش صحیح و مناسب جبران نگردد، به عقده حقارت می‌انجامد که می‌تواند ناشی از سه منبع اصلی «نقص عضو و مشکلات جسمی»، «توجه بیش از حد» و «غفلت و بی‌توجهی» باشد. با توجه به مباحث مطرح شده، اگر این عقده حقارت به درستی جبران گردد، زمینه موفقیت انسان و تعالی نوع انسانی فراهم می‌کند اما اگر به درستی جبران نگردد و راه مناسبی برای غلبه بر آن پیدا نشود، پیامدهای بسیار خطرناکی در پی خواهد داشت و فرد را روان‌رنجور، روان‌پریش و وادار به مکانیزم‌هایی می‌کند که آدلر از آن به گرایش‌های محافظ نام برده است.

در اینجا ضروری است توضیح داده شود که چرا چنین نظریه‌ای برای بررسی این دو داستان انتخاب شده است؟ آیا این دو داستان پتانسیل بررسی براساس نظریه آدلر را دارند؟ در ابتدا باید به پرسش دوم پاسخ داد. بله، این دو داستان به طور کامل قابلیت بررسی براساس نظریه شخصیت آدلر را دارند و می‌توان عناصر کلیدی این نظریه را در آنها مشاهده کرد. علاوه براین، محوریت نظریه آدلر را جنبه اجتماعی و واقع‌گرایی تشکیل می‌دهد و آدلر برخلاف فروید - که غریزه را انگیزه‌ی اصلی رفتار انسان می‌دانست - جنبه اجتماعی بودن انسان را دارای این خاصیت می‌داند (ر.ک: آدلر، ۱۹۹۶: ۷۹ و ۸۰). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که ابعاد واقع‌گرایانه، اجتماعی و روان‌کاوانه در این دو داستان غلبه دارد و

این همان موضوعی است که در نظریه فردنگر آدلر قابل تبیین و تحلیل است؛ لذا تشابه عمیق دو داستان از جنبه نقد روان‌شناختی و مشخصاً نظریه آدلر است.

نکته دیگر اینکه هر سه نفر یعنی آدلر، موپاسان و میخائیل نعیمه تقریباً در یک برهه زمانی واحد می‌زیستند و وضعیت اجتماعی آنها به خوبی گویای چنین نظریه‌ای است و این نظریه در همان دوره‌ای مطرح شده است که جوامع هر سه نفر شرایط مشابهی از سر می‌گذراندند و مردم آن جوامع گرفتار معضلات روانی بوده‌اند؛ آدلر هفتم فوریه ۱۸۷۰ میلادی در اتریش به دنیا آمد (ر، ک: فیسټ و فیسټ، ۲۰۰۸: ۶۶) و سال ۱۹۳۷ میلادی در سن ۶۷ سالگی نیز درگذشت (همان: ۸۵). علاوه بر این آدلر نیز هم‌چون موپاسان و میخائیل نعیمه، تحت شرایط جنگی، بویژه تحولات پیش و پس از جنگ جهانی اول، قرار داشت (همان: ۸۵) زیرا به عنوان پزشک در این جنگ به مداوای زخمی‌شدگان می‌پرداخت. در سال ۱۸۷۰ جنگ فرانسه و اتریش در گرفت و فرانسه به سرعت شکست خورد و به اشغال ارتش اتریش درآمد. «موپاسان» که حدوداً یک سال قبل از آن، تحصیلات خود را تمام کرده بود، داوطلب خدمت وظیفه گشت و شاهد عقب‌نشینی و شکست بود؛ سربازی که امید به پیروزی داشت به شاه و دولت‌مردان و ژنرال‌های بی‌عرضه و سبک‌سری آنها نفرین می‌فرستاد. مسئله‌ی جنگ و جنایت‌ها و مکافات و شرمساری دسته‌جمعی و گاهی مقاومت در برابر اشغال‌گر را در تعدادی از داستان‌های کوتاه او از جمله «روسی وطن پرست» و «یا دو دوست می‌توان دید» (موراندا، ۱۹۹۸: ۳۴). میخائیل نعیمه نیز هم‌چون آدلر در بطن جنگ جهانی اول حضور داشت و به همراه سربازان آمریکایی در این جنگ شرکت نمود (ر، ک: نعیمه، ۲۰۰۸م: ۱۱۴). گفتمان میخائیل نعیمه در ارائه آثارش، عرفانی است که به رهایی روحی و معنوی انسان کمک می‌کند و معتقد است که رهایی روحی و معنوی، به رهایی اجتماعی خواهد انجامید. (ر، ک: مجیدی‌فرد، حدریان‌شهری، صدیقی و تاج‌بخش، ۱۴۰۱: ۱۱۱). بنابراین، هر سه نفر در شرایط و جهانی زندگی می‌کردند که از نظر اجتماعی، روانی و دیگر مولفه‌های بین‌المللی به شدت بحران‌زده و در عین حال شبیه به یکدیگر بود. در چنین بستری، نظریه فردنگر آدلر شکل گرفت و توانست راه خود را پیدا کرد.

آلفرد آدلر در دیدگاه‌های خود، اجتماعی بودن انسان را راهبر رفتارهایش برمی‌شمرد و بر این باور بود که این انسان است که سرنوشت خود را در نهایت رقم می‌زند. او در واقع بر بی‌همتایی افراد تأکید داشت و معتقد بود که احساس‌های حقارت موتور تحرکات، رفتارها و تمام تلاش‌های بشریت است. براین مبنای رشد و تعالی فرد از جبران و تلاش‌های ما برای غلبه بر حقارت‌های واقعی یا خیالی ما نشأت

می‌گیرد. در زندگی برای جبران احساس‌های حقارت و صعود به سطوح بالاتر تحریک می‌شویم و این تحریک از نیاز ما به جبران ناشی می‌شود. براساس دیدگاه آلفرد آدلر، چنین رویکردی در انسان از همان کودکی آغاز می‌گردد و احساس‌های حقارت از ابتدا در آنها پرورش می‌یابد. تجربه ناشی از درماندگی و ناتوانی و وابستگی به بزرگسالان در کودکان ژنتیکی نیست بلکه برگرفته از محیط پیرامون و برای همه کودکان یکسان است. از نظر آدلر، احساس حقارت در زندگی برای انسان ضروری است و نوعی انگیزه برای آنها محسوب می‌شود. تمایل به پیشرفت و برتری در جامعه موضوعی ذاتی و فطری است و از عوامل غریزه جنسی است اما عامل اصلی درد است، درد حقارت (ر، ک: شمیسا، ۱۳۸۳: ۲۶۱). به عبارتی دیگر، برخی از افراد با سلامت روانی و سبک زندگی مناسب و سودمند، احساس حقارت را جبران می‌کنند در حالی که عده‌ای دیگر به جبران افراطی و روش‌های نادرست برای جبران احساس‌های حقارت پناه می‌برند و برای سرکوب کردن دیگران یا کناره‌گیری از آنها با انتخاب سبک زندگی بی‌حاصل، عمل می‌کنند (ر، ک: آدلر، ۱۹۹۶: ۳۵۴).

براساس دیدگاه آدلر، احساس حقارت نشانه ضعف نیست و زمامی که این احساس حقارت به عقده حقارت تبدیل شود، نشانه ضعف و ناهنجاری است. این احساس‌ها در واقع منبع تمام تلاش‌های انسان است. در طول زندگی با نیاز به جبران این احساس‌ها، به پیش می‌رویم و زندگی خود را براساس بهترین روش‌ها و مناسب‌ترین رفتارها بنا می‌نهیم و به تعالی می‌رسیم. به نظر او، وجود ناتوانی و ضعف در همه افراد عقده حقارت ایجاد می‌کند و تلاش‌هایی بعدی آنان نیز در زندگی صرف جبران یا پوشاندن آن می‌شود.

نخستین موضوع در نظریه آدلر، بحث برتری^۱ و موفقیت است به طوری که از نگاه او، نیروی اصلی در پشت رفتار انسان‌ها، تلاش برای موفقیت یا برتری است. براساس رویکرد آدلر، افرادی که سلامت روانی ندارند به دنبال برتری شخصی هستند و در این مسیر گام می‌نهند اما افراد سالم به دنبال موفقیت برای همه بشریت هستند (ر، ک: فیست و فیست، ۱۳۸۸: ۷۰). اساس برداشت‌های آدلر برای ارزیابی سلامت روانی افراد، علاقه اجتماعی و میزان ارتباط فرد با جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کند؛ بنابراین، چنین علاقه‌ای از نظر آدلر تنها مقیاس برای قضاوت کردن یک نفر است (همان: ۹۵). هرچه روابط اجتماعی فرد بهتر باشد و علاقه اجتماعی بیشتری داشته باشد، از لحاظ روانی نیز پخته‌تر و سالم‌تر است. افرادی که چنین نیستند، خودم‌محورند و هدفشان برتری شخصی است و به دنبال برتری جامعه

نیستند. افراد سالم، دیگران را دوست دارند و هدف رفاه بشریت را ملاک قرار می‌دهند (همان: ۹۶). در نمودار زیر روش‌های اصلی تلاش در جهت هدف نهایی را می‌توان دید و شکل کلی نظریه آدلر است:

روش‌های اساسی تلاش در جهت هدف نهایی براساس نظریه آدلر

در تحلیل نمودار فوق، می‌توان گفت که علاقه اجتماعی، معیار آدلر برای ارزیابی سلامت روانی بود و بنابراین، تنها ملاک ارزش‌های انسان است. از نظر آدلر، علاقه اجتماعی تنها مقیاسی است که می‌توان برای قضاوت کردن از یک نفر به کار برد (همان: ۹۵). هرچه فرد علاقه اجتماعی بیشتری داشته باشد، از لحاظ روانی پخته‌تر است. افراد ناپخته خودمحور هستند و بری قدرت و برتری شخصی بر دیگران تلاش می‌کنند. افراد سالم صادقانه به دیگران علاقه دارند و هدفی را دنبال می‌کنند که رفاه همه انسان-هارادبردارد (همان: ۹۶). روش‌های اساسی تلاش در جهت هدف نهایی از دیدگاه آدلر و همچنین شکل کلی نظریه آدلر از ابتدا تا انتها در نمودار مذکور قابل دریافت است.

با در نظر گرفتن آنچه در مباحث پیشین مطرح شد، روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است و در چارچوب مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی قرار می‌گیرد؛ به گونه‌ای که در ابتدا مفاهیم اصلی نظریه روانکاوانه آلفرد آدلر بیان شده است، سپس با ارائه خلاصه‌ای از دو داستان «ولگرد» و «کوتوله» و بررسی تشابهات و تفاوت‌های اساسی میان آنها، و در نهایت با ذکر نمونه‌هایی از متن دو داستان، خوانشی تطبیقی و روانکاوانه ارائه شده است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

دو داستان ولگرد و کوتوله جنبه‌های روان‌شناسانه‌ای دارند و شخصیت‌های اصلی آنها به نوعی بیانگر دیدگاه‌های دو نویسنده هستند که هدف غایی از خلقت انسان را مصلحت اجتماعی و بشری می‌دانند. این دو داستان بویژه شخصیت‌ها و رفتارهای شخصیت‌های اصلی‌شان، دارای تشابهاتی در زمینه‌های مختلف هستند که هر پژوهشگری را به سمت درک عمیق آن‌ها ترغیب می‌کند.

هر دو داستان کوتاه‌اند و در فاصله زمانی نزدیک به هم نگاشته شده‌اند و دارای شباهت‌های زیادی در زمینه‌های مختلف بویژه شخصیت اصلی از بعد روان‌شناختی هستند. هر دو شخصیت داستانی درگیر مشکلات روانی و نوعی دوگانگی شخصیت، روان‌رنجوری و روان‌پریشی هستند که از آغاز داستان تا پایان داستان قابل درک است. هر دو به نوعی خود را سربار جامعه‌ای می‌دانند که گرفتار انواع و اقسام مشکلات اجتماعی و روانی است. راوی در هر دو داستان، با اندکی تفاوت، دانای کل است و از رهگذر واقع‌گرایی و از طریق سبک‌های بیان مشابهی نظیر طنز، و دیگر مؤلفه‌های واقع‌گرایانه به طرح داستان می‌پردازد و یأس و نومیدی از بشریت در آنها موج می‌زند. بنابراین، مواردی از این دست، لزوم بررسی تطبیقی آن دو داستان را براساس نقد روان‌کاوانه ایجاد می‌کند. در واقع، به نظر می‌رسد که دو نویسنده از طریق داستان‌های خود به دنبال بیان نگرشی بوده‌اند که از لایه لای نظریه شخصیت آدلر قابل درک است؛ نگرشی که براین اساس تاکید دارد که هدف نهایی خلقت انسان در حقیقت رسیدن به تعالی انسانی و مصلحت جمعی است.

۲-۱. خلاصه داستان ولگرد

داستان ولگرد در مورد مردی به نام «ژاک راندل»^۱ است که بیکار است و دنبال کار می‌گردد اما این موضوع باعث می‌شود در نهایت کارش به گدایی برسد. او در یکی از مناطق مانس فرانسه متولد شده

است. راندل که شغلش نجاری است، به دلیل شیوع بیکاری در مانس، بیکار می‌شود و این موضوع باعث می‌شود پیش خانواده‌اش برود و سربار آنها شود. پس از این ماجرا، تصمیم می‌گیرد برای جستجوی کار به استان مرکزی فرانسه برود. به همین خاطر مانس را ترک می‌کند و به شغل‌هایی غیر از نجاری روی می‌آورد اما دستمزدش کفاف خرج زندگی‌اش را نمی‌دهد. او علی‌رغم اینکه وضعیت جسمانی مناسبی ندارد و گرسنه و تشنه است، به سفرش ادامه می‌دهد و با شرایط جوی و اوضاع دشواری نظیر گرسنگی روبرو می‌گردد. در ادامه دچار نوعی دوگانگی و تردید بازگشت به مانس و یا ادامه مسیر می‌گردد و باعث می‌شود از مردم جامعه‌اش متنفر و از بی‌عدالتی‌ها و تقسیم ناعادلانه درآمد بین مردم خشمگین گردد. مشکلات پی در پی و بی‌پولی او را بر سر دوراهی سرقت و ادامه مسیر برای جستجوی کار قرار می‌دهد. آنگاه ناچار می‌شود از عابران درخواست کار کند ولی با پاسخ منفی آنها روبرو می‌گردد. در همین جاست که به گدایی روی می‌آورد اما توسط شهردار تهدید به بازداشت می‌شود اما راندل حبس را موجب نجات از بی‌خانمانی می‌داند و تلاش می‌کند راهی پیدا کند تا او را دستگیر کنند تا حداقل به سرپناهی برای زندگی دست یابد. در نهایت به دلیل ارتکاب یک عمل غیراخلاقی، توسط نیروهای ژاندرمری دستگیر و بیست سال حبس محکوم می‌شود.

۲-۲. خلاصه داستان کوتوله

این داستان درباره یک سرباز کوتاه قامت و قبیح منظر فرانسوی است که با گاز خردل مسموم شده است و نه بیمار دیگر که با همین گاز مسموم شده‌اند، او را کوتوله صدا می‌زنند. کوتوله در جنگ‌های زیادی حضور داشته و مدال افتخار کسب کرده است اما پس از مسمومیت با گاز خردل^۱ از زندگی ناامید می‌شود و از اینکه در جنگ‌های زیادی حضور داشته و عده زیادی را کشته است، اظهار پشیمانی می‌کند. در نهایت نیز با نوشتن نامه‌ای ضمن اظهار پشیمانی از کرده‌های خود، از همه عذرخواهی می‌کند و خود را در تاریکی شب، به دست گلوله‌های نگهبانان می‌سپارد.

۲-۳. احساس و عقده حقارت در ولگرد و کوتوله

ژاک راندل و کوتوله نیز همانند سایر انسان‌ها در خود احساس‌های حقارت را دارند و تلاش می‌کنند این احساس‌ها را در مسیری که خود برنامه‌ریزی می‌کنند، هدایت کنند. احساس حقارت راندل رفته رفته و تحت تاثیر خانواده و جامعه به عقده حقارت تبدیل می‌شود. از روند حوادث داستان مشخص

می‌شود که راندل به دلیل نازپروردگی و توجه بیش از حد در کانون خانواده به سمت عقده حقارت کشیده می‌شود. در بخش‌هایی از داستان از جمله اشاره به فرزند ارشد خانواده که معمولاً در کانون خانواده بیشتر مورد تفقد قرار می‌گیرد، چنین موضوعی قابل درک است. برای مثال به متون زیر اشاره می‌شود:

«دو ماه سربار خانواده بود. با اینکه فرزند ارشد خانواده بود اما دیگر قادر نبود دست روی دست بگذارد و بیکار بماند. دو خواهرش روزانه کار می‌کردند اما دستمزدشان اندک بود در حالی که ژاک راندل، این مرد قوی کاری نمی‌کرد و از عرق پیشانی دیگران ارتزاق می‌نمود.» (موپاسان، بیتا: ۱۳۳).

در اینجا همان بحث توجه بیشتر از حد در کانون خانواده مطرح است و باعث می‌شود روی شخصیت راندل تأثیر بگذارد و او را به سمت عقده حقارت بکشاند. موپاسان در ادامه داستان نیز توجه بیش از حد به راندل در جامعه را به تبع کانون خانواده بیان می‌کند و به این موضوع اشاره می‌کند که راندل علاوه بر اینکه در کانون خانواده مورد تفقد بیش از حد قرار می‌گرفته، در جامعه نیز با او نظیر چنین برخوردی می‌شده است. اما رفته‌رفته این توجه، به بی‌توجهی تغییر می‌یابد. این موضوع از متن زیر قابل درک است:

«آخرین لقمه را از نانی خورده است که به برکت زنانی که جلوی خانه هایشان می‌ایستاد و به آنها التماس می‌کرد، به دست آورده بود.» (همان: ۱۳۵).

توجه به راندل در کانون خانواده که از کمک به او خسته شده‌اند، در عبارت‌های زیر نیز قابل درک است؛ آنجا که راندل همچنان از مردم انتظار دارد که مانند کانون خانواده از او استقبال شود و به او در ازای نداشتن پول، غذا بدهند:

«تا زمانی که نفس می‌کشم، حق دارم زندگی کنم. آنها حق ندارند مرا رها کنند تا بمیرم.» (همان: ۱۳۶)

نویسنده، در این متون به موضوع توجه بیش از حد مردم به راندل اشاره دارد که باعث شده است همچنان از آنها انتظار تفقد داشته باشد و چنین رویکردی در نهایت باعث می‌شود عقده حقارت در راندل شکل بگیرد. آدلر در نظریات خود از این موضوع، به عنوان یکی از دلایل شکل‌گیری عقده حقارت در نزد انسان‌ها یاد کرده است (ر.ک: شولتز، ۲۰۱۵: ۱۱۲). از نگاه آدلر، فرزندان نازپروده و کودکانی که در کانون خانواده بیش از حد مورد توجه قرار می‌گیرند، هر درخواستی که داشته باشند، به راحتی برآورده شده و به خواسته‌های آنها پاسخ منفی داده نشده است. آنها در چنین شرایطی چنین به خود القا می‌کنند که اشخاص مهمی هستند و در جامعه هم باید با آنها به همین شکل رفتار شود.

شخصیت راندل بیانگر همین نازپروردگی است که از خانواده به یادگار مانده است و اکنون در جامعه به شکلی تندتر آشکار می‌شود.

در داستان کوتوله هم شکل‌گیری چنین عقده‌ای را می‌توان دید؛ جایی که یک نقص باعث شکل‌گیری عقده حقارت در نزد کوتوله شده است. کوتوله، همانند سایر انسان‌ها، احساس‌های حقارت را در خود دارد اما احساس حقارتش به دلیل نقص عضو و مشکلات جسمانی، دچار عقده حقارت می‌شود. تفاوت دو داستان در عامل شکل‌گیری این عقده حقارت است به طوری که در راندل، عقده حقارت ناشی از توجه بیش از حد در کانون خانواده و جامعه و به تبع آن، بی‌توجهی ناشی از آن در خانواده و بطن جامعه است در حالی که عقده حقارت شخصیت داستان نعیمه برگرفته از مشکلات جسمی و نقص عضو است؛ چراکه کوتوله به صورت مادرزادی کوتاه قامت و کوتوله است و قیافه ترسناکی دارد:

«در میان دوستانم، دوستی دارم که او را کوتوله صدا می‌زنند؛ چون جثه خردی دارد و کوتاه قامت است. در زندگی با آدم‌های زیادی روبرو شده‌ام اما هیچ‌کدام مانند کوتوله نبوده‌اند. مردی قبیح با بینی پهن، دهانی فراخ، لب‌هایی کلفت، رنگی پریده و موهایی که مثل جوجه تیغی بر سرش سیخ ایستاده‌اند.» (نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۱۵).

از متن مذکور مشخص است که کوتوله از نظر جسمی احساس نقص می‌کند و این نقص همیشه همراه اوست؛ او علاوه بر کوتاه قامت بودن، قیافه ترسناک و قبیحی نیز دارد که او را به سمت شکل‌گیری عقده حقارت سوق می‌دهد و باعث می‌شود عقده حقارت در او ایجاد شود.

۱-۳-۲. سازوکارهای جبران عقده حقارت

پس از آنکه افراد در زندگی بر اثر عوامل مختلفی از قبیل توجه بیش از حد، کم‌توجهی و نقص عضو به سمت عقده حقارت کشیده می‌شوند، به ناچار برآنند تا این عقده را به طرق مختلف جبران کنند. آدلر بر این باور بود که برخی افراد با پیشروی به سمت سلامت روانی و سبک زندگی مناسب و سودمند، در صدد جبران عقده‌های حقارت خود برمی‌آیند، در حالی که برخی دیگر به جبران افراطی روی می‌آورند و برای سرکوب کردن دیگران یا کناره‌گیری کردن از آنها و انتخاب سبک بی‌حاصل بانگیزه می‌شوند (ر، ک: فیست و فیست، ۲۰۰۸: ۷۱). در داستان ولگرد، ابتدا مایحتاج و نیازهای راندل در خانواد برآورده می‌شود و او از درآمد خواهرانش ارتزاق می‌کند سپس به بطن جامعه پای می‌گذارد و مردم نیز در ابتدا به او کمک می‌کنند و گمان می‌کند که جامعه نیز باید مانند خانواده، نیازهایش را

برآورده کنند و برایش کاری پیدا کنند تا بتواند از طریق آن ارتزاق کند. او هرچند برای پیدا کردن کار تلاش می‌کند اما بر این باور است که کار پیدا کردن وظیفه مردم است و آنها وظیفه دارند به او توجه داشته باشند در حالی که برخلاف خواسته‌هایش، مردم به تدریج او را از خود می‌رانند. اینجاست که پی می‌برد که دارای نقیصه است و عقده حقارت در او تشدید می‌شود. در اینجا سازوکار جبران فعال می‌شود و راندل تلاش می‌کند خودش دست به کار شود اما وقتی که تلاش‌هایش به نتیجه نمی‌رسد، راه‌گدایی در پیش می‌گیرد و مکانیزم گدایی را برای جبران نقیصه خود دنبال می‌کند و خیال‌پردازی را چاشنی آن می‌کند. از نظر آدلر، «گاهی انسان برای جبران احساس حقارتی که در او ایجاد شده، به خیال‌پردازی روی می‌آورد و از این راه به دنبال جبران احساسی است که در زندگی او را آزار می‌دهد. انسان در زندگی خیالی و رویایی، توانایی و اقتداری را می‌جوید که در زندگی واقعی نمی‌تواند به آن دست یابد (ر، ک: احمدوند، ۱۳۷۴: ۵۹). دلیل روی آوردن به این روش جبرانی، ناتوانی افراد است و بیانگر آن است که فرد راهکاری برای جبران ندارد. داستان موپاسان نشان می‌دهد که راندل از شیوه‌های جبرانی نامناسبی نظیر گدایی و دزدی در کنار خیال‌پردازی بهره می‌برد و سعی می‌کند با این شیوه به خود آرامش دهد و عقده حقارت خود را جبران کند و از رسیدن آن به بن بست جلوگیری کند. این موضوع از عبارتهایی زیر قابل دریافت است:

«راندال احساس گرسنگی می‌کرد؛ گرسنگی از نوعی که گرگ‌ها را مجبور می‌کند به انسان‌ها حمله کنند. این تمایل بر او چیره شد که اولین عابر پیاده‌ای که جلوی سبز می‌شود را در خانه‌اش کتک بزند و یک شکم سیر غذا بخورد.» (موپاسان، بیتا: ۱۳۴).

در ادامه داستان چنین آمده است:

«به دو طرف راه نگاه می‌کرد در حالی که در خیالش تصویر سیب زمینی کاشته شده‌ای بود که بخشی از آن روی زمین شخم زده‌ای پیدا است و او هیزم جمع می‌کند و در غار آتش روشن می‌کند و آن را می‌خورد. چیزی که او را خوشحال می‌کرد، این بود که آن سیب‌زمینی پخته را کمی در دست بگیرد تا احساس گرمی کند اما فصل درو مدتها بود تمام شده بود.» (همان).

همچنین در ادامه داستان آورده است:

«غمی که او را آزار می‌داد این بود که می‌دید که نمی‌تواند از دو دست قوی و اراده‌اش استفاده کند. یاد خانواده‌اش نیز او را آزار می‌داد که آنها را در خانه رها کرده بود... غرغر می‌کرد و روی سنگ‌هایی که زیر پای برهنه‌اش می‌غلتیدند تلوتلو می‌خورد و با خود می‌گفت: لعنت به آنها... لعنت

به آنها.. این خوک‌ها مردی را رها می‌کنند تا از گرسنگی بمیرد! لعنت به خوک‌ها.. حتی یک نفر هم نیست. در حالی که دندان‌هایش را روی هم می‌فشرد، می‌گفت: خوک‌ها.» (همان)

راندال برای جبران عقده حقارت خود به خیال‌پردازی روی می‌آورد و تلاش می‌کند از طریق غزولند و بد و بیراه، بر ناتوانی خود غلبه کند. مردم، راندال را آواره و ولگرد می‌خوانند و او را طرد می‌کنند اما او از آنها انتظار دارد که دوستش داشته باشند و به کمکش بشتابند و خواسته‌هایش را برآورده کنند. شخصیت راندال در اینجا گرفتار عقده حقارت ناشی از توجه بیش از حد و در مقطعی بی‌توجهی از جانب مردم می‌شود. این موضوع از بطن خانواده آغاز شده و در جامعه و به دلیل رفتارهای خود راندال در جامعه تشدید می‌شود. همین موضوع در نهایت از او فردی بی‌اعتنا و متخاصم می‌سازد و باعث پرورش خشم در او می‌شود و باعث می‌شود مردم را به بی‌اعتمادی متهم کند. آدلر بر این باور بود که والدین کودکان رها شده، بی‌اعتنا و متخاصم هستند و در نتیجه این کودکان، احساس بی‌ارزشی یا حتی خشم را پرورش می‌دهند و دیگران را به بی‌اعتمادی برداشت می‌کنند (ر، ک: ناصحی ورئسی، ۱۳۸۶: ۶۶-۵۵).

در ادامه داستان ولگرد، شخصیت راندال در نتیجه عقده حقارت، دچار نوعی دوگانگی می‌شود و از سوی مردم به تدریج نادیده گرفته می‌شود و او را طرد می‌کنند. او به هرکجا که می‌رود با پاسخ منفی روبرو می‌شود و هیچ کس حاضر به استخدامش نیست. این مشکلات و تلاش منفی برای جبران عقده حقارت که به سازوکار مناسب و کارسازی برای رفع آن متوسل نشده است، رفته رفته عقده حقارت را در او بیشتر از قبل تقویت می‌کند و به سمت نقطه بدون بازگشت متمایل می‌کند و باعث می‌شود برای رفع نیازهایش به حیوانات متوسل شود:

«از کانالی که روبرویش بود عبور کرد و به سمت گاو رفت بدون اینکه بداند چکار خواهد کرد. به گاو نگاه کرد و گاو هم برگشت و نگاهی به راندال انداخت. راندال گفت: بایست. تا توانست از شیر گاو خورد. باران می‌بارید و هیچ پناهگاهی برای ماندن پیدا نکرد. فکری به سرش زد که شب را در کنار حیوان به صبح برساند.» (موپاسان، بیتا: ۱۳۷).

در ادامه داستان چنین آمده است:

«راندال به سمت چوپان رفت و به او سلام کرد. سپس گفت: برای مردمی که دارد از گرسنگی می‌میرد، کاری نداری؟ چوپان با نگاهی خشمگینانه جواب داد: نه. برای مردمی که در راه می‌بینم کاری ندارم. نجار برگشت و در گودال نشست. مدت‌ها منتظر بود و به مردانی که جلویش عبور می-

کردند، نگاه می‌کرد تا بین آنها یک چهره مهربان پیدا کند و امیدش را زنده گردانند... همه درها باز بودند زیرا به رخدادها پی برده بودند. مردان و زنان کشاورز عصبانی بودند انگار از همه آنها دزدی کرده بود. همه می‌خواستند آن بدبخت را هنگام بازگشتش ببینند تا با سنگ او را بزنند. «همان: ۱۴۵). اینجاست که راندال مورد غضب همه مردم قرار گرفته و روند عقده حقارت را در او تشدید می‌کند. این عقده که ناشی از توجه بیش از حد در کانون خانواده و بی‌توجهی در جامعه است رفته‌رفته او را گرفتار اوج عقده حقارت می‌کند تا جایی که دیگر قادر نیست با دیگران سازگار شود و زمانی که دیگر قادر نیست عقده‌های حقارت پی در پی را به شیوه‌ای مناسب جبران کند، به مکانیزم‌های جبرانی منفی نظیر دزدی و تجاوز روی می‌آورد و او را وادار می‌کند که این راه را برای غلبه بر عقده حقارت خود انتخاب کند؛ راهی که در نهایت او را به زندان و بیست سال حبس سوق می‌دهد و سرنوشتی تراژیک برایش رقم می‌زند:

« با عصایش محکم به در کوبید اما کسی جوابش نداد. محکم‌تر کوبید در حالی که فریاد می‌زد: اهل خانه... باز کنید. چیزی حرکت نکرد. به پنجره نزدیک شد و با دستش آن را هل داد. پنجره که باز شد خود را به داخل خانه انداخت. روی سفر ظرف غذای آماده شده برای دو نفر را دید. اهالی خانه برای دعا رفته بودند. راندال اول به تکه نان حمله کرد. انگار مردی را خفه می‌کرد. «موپاسان، بیتا: ۱۴۶).

در مقابل، در داستان کوتوله، سازوکار جبران به شیوه‌ای متفاوت از داستان موپاسان نمود پیدا می‌کند. براساس نظریه‌های شخصیت آدلر، نقص عضو، فرد را به سمت جبران از طریق تلاش‌های مکرر سوق می‌دهد و او را وادار می‌کند که به سمت جبران مشکلات جسمی و بدنی خود تلاش کند. در داستان کوتوله، شخصیت اصلی داستان موفق می‌شود بر عقده حقارت خود به بهترین شکل ممکن غلبه کند و به جایگاهی والا برسد و از همین رهگذر است که به یک قهرمان ملی تبدیل می‌شود و مدال افتخار می‌گیرد:

«دوستانم اغلب دور هم جمع می‌شوند و درباره تجربیات خود در جنگ به گپ و گفت می‌نشینند اما هیچ‌گاه از کوتوله نشنیده‌ام که درباره جنگ حرفی بزند. با این حال، یک بار از معاون بیمارستان شنیدم که می‌گفت: کوتوله در جنگ مدال افتخار گرفته و نامش برای اخذ مدال افتخار وزارت جنگ آمریکا هم معرفی شده است. «(نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۱۹).

همچنان که از متن فوق نیز مشخص می‌شود، کوتوله در اولین تلاش‌های خود برای غلبه بر عقده

حقارت، سازوکار جبران مناسبی را انتخاب می‌کند و موفق می‌شود این نقیصه را از طریق موفقیت در جنگ جبران کند اما این موفقیت، بعدها به دلیل مسمومیت با گاز خردل که احساس حقارت را در او تشدید می‌کند، کم‌رنگ می‌شود و برای او راهی جز مرگ باقی نمی‌گذارد و همین جا است که او به شکست اذعان می‌کند:

«برادران. عجیب‌ترین اتفاقات، ما را در عجیب‌ترین موقعیت‌ها کنار هم قرار داد. با هم زندگی کردیم، با همدیگر خو گرفتیم و به هم عشق ورزیدیم اما بلای مشترکی ما ره به هم گره زده است و همه قربانی گازهای خردل شده‌ایم.» (نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۲۱).

این موضوع بیانگر یکی از اساسی‌ترین مفاهیم نظریه شخصیت آدلر است: «هر فردی زندگی را با ضعف‌های جسمانی آغاز می‌کند، که عقده حقارت را برمی‌انگیزاند. این احساس افراد را به سمت تلاش برای برتری یا موفقیت پیش می‌برد. در این میان افرادی که سلامت روانی ندارند، برای برتری شخصی تلاش می‌کنند؛ در حالی که افراد سالم، جویای موفقیت برای کل بشریت هستند» (فیست، ۲۰۰۸: ۷۰). کوتوله که از بدو تولد با مشکلات جسمی روبرو بوده، پس از آنکه با گاز خردل در جنگ مسموم می‌شود، عقده حقارتش تقویت می‌شود و به دنبال راهی برای جبران است. او در ابتدا موفق می‌شود بر عقده حقارت خود غلبه کند اما پس از آنکه دچار مسمومیت با گاز خردل می‌شود، در زمینه غلبه بر عقده حقارت تشدید شده، ناکام می‌شود و دست به خودکشی می‌زند و چنین برداشت می‌کند که بهترین راه، خودکشی است. او این راه را بهترین مسیر برای دستیابی به هدف غایی یعنی مصلحت اجتماعی می‌داند. با این حال، کوتوله علاقه اجتماعی بالایی دارد و به دوری از جنگ و تبعات وخیم آن فرامی‌خواند؛ این موضوع در غلبه بر عقده حقارت و دستیابی به موفقیت در جنگ نمود می‌یابد:

«با هم خوشحالی کردیم و خندیدیم. اما برادران. کی می‌داند فردا آستان چه حوادثی است؟ من جسد مرده‌ای بین اجساد متحرک هستم. اما دستانم به خون بی‌گناهان آغشته است زیرا من سربازم و کارم کشتن است.» (نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۲۱).

با اینکه کوتوله موفق شد بر عقده حقارت ناشی از مشکلات جسمانی خود چیره شود اما در برابر عقده حقارت ناشی از مسمومیت با گاز خردل، قادر به غلبه بر آن نیست زیرا سرانجامی جز مرگ ندارد. بنابراین ناتوان می‌شود و در برابر آن سرتسلیم فروود می‌آورد. این موضوع در لایه دیدگاه-های آدلر هم قابل برداشت است. آنجا که می‌گوید: «گاهی سابق پرخاشگری ناشی از عقده حقارت به

سمت درون برمی‌گردد و در اینجا فرد در مقابل دنیای خارج، صفات متضادی از تسلیم و حقارت از خود نشان می‌دهد که می‌تواند سبب بروز مازوخسیم گردد» (ناصرحی و رئیس، ۱۳۸۶: ۵۵-۶۶).

هرچند کوتوله دچار عقده‌های حقارت پی در پی شده و توان او را گرفته است اما باز هم در راستای پرورش احساس‌های حقارت و عقده حقارت ناشی از مشکلات جسمی تلاش می‌کند و از هیچ کوششی در این زمینه دریغ نمی‌کند و دلیل آن هم از این ایده نشأت می‌گیرد که هدف نهایی او شخصی نیست بلکه اجتماعی و مصلحت جامعه است:

«در حالی که غریب بودم بین شما آمدم و یکی از شما شدم. دیدم در برابر ناامیدی سرتسلیم فرود آورده‌اید و دل‌هایتان در حال ویران شدن است. تمام تلاشم را کردم که از شدت بلایی که گرفتار آن شده‌اید، بکاهم. تقریباً یک ماه بین شما بودم و این یک ماه با خنده و مسخره بازی گذشت و خردل و گازهای خردل را فراموش کردیم.» (نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۲۲).

آدلر معتقد بود که عقده حقارت افراد رفته رفته شدت می‌گیرد و به جایی می‌رسد که دیگر فرد قادر به تحمل و جبران آن نیست و همین موضوع باعث چیرگی احساس درماندگی در او می‌شود (ر، ک: شولتز، ۲۰۱۵: ۱۱۱). تلاش‌های کوتوله، که به دنبال جبران عقده حقارت ناشی از گاز خردل است، به شکست می‌انجامد؛ چرا که مسمویت با گاز خردل پایانی جز مرگ ندارد. اگرچه در ابتدا تلاش می‌کند با سازوکار فراموشی بر چنین عقده‌ای در راستای مصلحت دوستانش که آنها هم گرفتار گاز شده‌اند، غلبه کند اما رفته‌رفته این مکانیزم کارایی خود را از دست می‌دهد و او را ناتوان می‌گرداند. گرایش کوتوله به سمت اجتماع و مصلحت اجتماعی است؛ موضوعی که در نظریه آدلر نیز از آن به هدف نهایی تعبیر می‌شود. چنین دیدگاهی در نهایت کوتوله را به بن بست می‌رساند و به این عقیده می‌رساند که با خودکشی خود می‌تواند هدف غایی و مصلحت نوع بشر را تامین کند زیرا به گفته خود او، یک سرباز است و سرباز کارش کشتن است و اگر این سرباز بمیرد، مردم از کشتن راحت می‌شوند.

«روی تحت دراز کشیدم. خسته بودم. در حال خودم بودم که صدای نگهبان را شنیدم که دستور ایست می‌داد. پس از سکوتی کوتاه، دوباره ایست داد... و صدای گلوله قلبم را از کار انداخت.» (نعیمه، ۱۹۴۹: ۱۲۳).

بنابر آنچه گفته شد، کوتوله در داستان نعیمه دوبار گرفتار عقده حقارت شد. اولین بار به خاطر مشکلات جسمانی بود که موفق شد با دستیابی به نشان افتخار، با مکانیزمی مناسب بر آن غلبه کند اما

دومین بار، به خاطر مسمومیت ناشی از گاز خردل است که در این حالت نیز مکانیزم مناسبی را برای جبران انتخاب می‌کند اما با این حال، در برابر آن ناتوان می‌شود و خودکشی می‌کند. آدلر معتقد بود که عقده حقارت افراد رفته رفته شدت می‌گیرد و به جایی می‌رسد که دیگر فرد قادر به تحمل و جبران آن نیست و همین موضوع باعث چیرگی احساس درماندگی در او می‌شود (ر.ک: شولتز، 2015: 111). علی رغم ناکامی کوتوله در غلبه بر عقده حقارت دوم ناشی از مسمویت، گرایش او به سمت اجتماع و مصلحت اجتماعی است.

۲-۳-۲. غایت‌نگری^۱

«غایت‌نگری» از دیگر مفاهیم اساسی در نظریه شخصیت آلفرد آدلر است؛ براساس این مفهوم که به معنای نگرشی مشاهده‌گر به سمت جلو است، مفهوم آینده ذهنی مدنظر است (ر.ک: شولتز، 2015: ۱۱۲). آدلر معتقد بود که موضوعی که در جهت‌گیری شخص تاثیرگذار است، حادثه و رخدادی نیست که قبلاً رخ داده است بلکه چیزی است که فرد دوست دارد رخ دهد. وی در این خصوص بر تعیین هدف غایی برای زندگی تاکید داشت و آن را مقدمه‌ای برای رسیدن به موفقیت‌های مورد نظر می‌دانست. آدلر بر این باور بود که افراد با تعیین هدف نهایی در زندگی خود، به زندگی جهت می‌دهند و مسیر آن را هدفمند می‌گردانند؛ به عبارتی دیگر، انسان غایت‌نگر است و در راستای اهدافی قدم برمی‌دارد که در زندگی مشخص کرده است و قاعدتاً این مسیر یا مسیری درست است و یا نادرست.

این بخش مهم از نظریات آدلر را در دو داستان کوتوله مویسان و میخائیل نعیمه به وضوح می‌توان برداشت کرد؛ در ولگرد، هدف نهایی شخصیت اصلی داستان یعنی ژاک راندال، دستیابی به شغلی است که از طریق آن بتواند ارتزاق کند و مایحتاج خود را برآورده کند. در واقع در این داستان، هدف نهایی شخصیت اصلی، هدفی شخصی است که مصلحت شخصی را دنبال می‌کند. راندال برای دستیابی به این هدف، روش نامناسبی را انتخاب می‌کند و در نهایت او را به سرخوردگی بدون بازگشت سوق می‌دهد؛ به عبارتی دیگر راندال که در نجاری مهارت دارد، تلاش می‌کند از طریق روش‌هایی که انتخاب می‌کند، به شغل مورد نظر خود دست یابد و با درآمدی که از آن به دست می‌آورد نیازهایش را برآورده کند. او وقتی در رسیدن به هدف مورد نظر خود شکست می‌خورد، سرخورده می‌شود و به

راه‌های جبرانی نامناسب برای برآورده کردن هدف غایی خود یعنی ارتزاق و برآورده کردن نیازهایش متوسل می‌شود که هرکدام مسیر نادرستی دارد و نه تنها او را به هدفش نزدیک نمی‌کند بلکه از این مسیر دورتر می‌گرداند و به شکست منتهی می‌کند.

در مقابل، در داستان «کوتوله»، هدف غایی و نهایی شخصیت اصلی داستان، رسیدن به انسانی والا در بین مردم و سعادت تمام بشریت است؛ زیرا او خواهان دنیایی است که در آن خبری از جنگ و خون‌ریزی نباشد و همه مردم با صلح و آرامش در کنار یکدیگر زندگی کنند. به عبارتی دیگر، هدف نهایی کوتوله، هدفی جمعی و مصحلت جمعی و همه بشریت است. کوتوله همه مشکلات و معضلات انسان‌ها را ناشی از جنگ‌های بی اساس می‌داند و در نهایت نیز از همین موضوع صدمه می‌بیند و او را دچار نوعی روان‌پریشی شدید می‌کند تا جایی که دیگر قادر نیست زندگی این دنیا را تحمل کند و خودکشی را بهترین راه برای دستیابی به هدف نهایی خود می‌داند.

در واقع هر دو نویسنده از لابلای داستان‌های خود یک هدف غایی و آن هم مصحلت اجتماعی و مصحلت نوع بشریت را دنبال می‌کنند. این موضوع هم در داستان ولگرد و هم داستان کوتوله قابل دریافت است؛ اگر چه هدف غایی شخصیت اصلی داستان ولگرد، منفعت شخصی است اما هدف غایی موپاسان از لابه لای نگارش چنین داستانی، که رویکرد انتقادی به نحوه برخورد نوع بشر با یکدیگر را دارد، مصحلت اجتماعی است؛ از نگاه او، دنیا باید به جایی برسد که انسان‌ها به داد همدیگر برسند و در سختی‌ها به یاری یکدیگر بشتابند؛ چرا که «بنی آدم اعضای یک پیکرند، که در آفرینش زیک گوهرند». در سوی دیگر نعیمه معتقد است که انسان‌ها باید به جای جنگ و خون‌ریزی، مسیر صلح و کمک به یکدیگر را در پیش بگیرند تا جهانی شکوفا و صلح آمیز را شاهد باشیم.

هدف موپاسان و نعیمه تلاش برای رسیدن به برتری جهان‌شمول است که در دیدگاه‌های آدلر نیز به آن اشاره شده است. آدلر در این باره معتقد بود که هر فردی برای رسیدن به این هدف از رفتارهای گوناگونی بهره می‌برد. ما تلاش برای برتری‌جویی را به صورت‌های مختلف جلوه‌گر می‌کنیم و هر یک از ما شیوه یگانه یا مشخصی از پاسخ را در خود پرورش می‌دهد که آدلر آن را سبک زندگی می‌خواند (ر.ک: شولتز، ۲۰۱۵: ۱۱۱). سبک زندگی، هدف، خودپنداره^۱، احساس‌های فرد به دیگران و نگرش فرد به دنیا را شامل می‌شود (ر.ک: سید محمدی، ۱۳۸۵: ۹۷). این سبک در ولگرد و کوتوله تقریباً شبیه به هم است. سبک و نگرشی که موپاسان به دنیا دارد، اصلاح اجتماعی و بهبود وضعیت

جامعه و پاک کردن جامعه آن زمان فرانسه و جهان، از افرادی است که دست یاری به سوی هم‌نوعان خود دراز نمی‌کنند. او همچنین می‌خواهد انسان‌ها و مردم فرانسه بیشتر از اینها به یکدیگر کمک کنند و هوای یکدیگر را داشته باشند. در کوتوله نیز این نگرش جهان‌شمولی است و از لابه لای آن در ابتدا به دنبال اصلاح جهان و در درجه دوم به دنبال اصلاح جامعه لبنان است. او خواهان جهانی عاری از جنگ است و مویاسان نیز خواهان جهانی عاری از سنت‌ها و رفتارهای منسوخ اجتماعی نظیر بی‌توجهی به هم‌نوع است.

۳-۲. گرایش‌های محافظ

گرایش‌های محافظ از دیگر مفاهیم بنیادین در نظریه فردنرگر آلفرد آدلر است و او معتقد است که همه نشانه‌ها و مولفه‌های روان‌پریشی و روان‌رنجوری برای صیانت از عزت‌نفس فرد به وجود می‌آیند. این مشخصه‌ها مسئولیت رویکردهای محافظ را بر دوش دارند و از خودانگاره کاذب در برابر بی‌آبرویی و رسوایی محافظت می‌کنند و به سبک زندگی روان‌رنجور تداوم می‌بخشند (ر.ک: فیست، ۱۳۸۸: ۸۵). رویکردها و گرایش‌های محافظ روان‌شناس اتریشی، به موضوع مکانیزم‌های دفاعی فروید شبیه است اما از عزت‌نفس متزلزل فرد در برابر رسوایی و بی‌آبرویی محافظت می‌کنند. او برخلاف فروید تنها در ارتباط با شکل‌گیری نشانه‌های روان‌رنجور، به گرایش‌های محافظ اشاره کرد (همان: ۸۶). بهانه-تراشی، پرخاشگری و کناره‌گیری سه گرایش محافظ رایجی هستند که آدلر معرفی کرده است. از نگاه او اینها در همه وجود دارند اما در صورتی که بیش از حد انعطاف‌ناپذیر شوند، به رفتارهای روان-رنجور و خود شکن می‌انجامند. چنین گرایش‌های محافظی در دو داستان ولگرد و کوتوله نیز دیده می‌شوند زیرا در آنها ویژگی‌ها و شاخصه‌های روان‌رنجوری شکل گرفته است و برای محافظت از احساس‌های ظریف عزت‌نفس به گرایش‌های محافظ روی می‌آورند. به متون زیر توجه کنید:

«در حالی که زیر لب غرغر می‌کرد، گفت: لعنت به آنها... لعنت به آنها... این خوک‌ها... مردی را رها می‌کنند تا از گرسنگی بمیرد. مردم را سرزنش می‌کرد. همه مردم را زیرا طبیعت این مادر بزرگ کور، انصاف به خرج نمی‌دهد و سنگ‌دل است و بی‌وفایی می‌کند. در حالی که دندان‌هایش را روی هم می‌فشرد، می‌گفت: «خوک‌ها». می‌گفت: حق ندارم که اکنون زندگی کنم تا زمانی که مرا رها می‌کنند تا از گرسنگی بمیرم. اما من تنها از آنها شغل می‌خواهم ای خوک‌ها. حق دارم زندگی کنم تا زمانی که نفس می‌کشم و تا زمانی که هوا برای همه هست، حق ندارند که مرا رها کنند تا بمیرم... راندال در حالی که عصبانی شده بود، گفت: اگر می‌خواهی دستگیرم کن. این بسیار برای من بهتر

است زیرا در زندان هرگز از گرسنگی نخواهم مرد.» (موپاسان، بیتا: ۱۳۹)

این موضوع در متن نهمیه هم قابل درک است:

«مرده‌ای بین مرده‌های متحرک هستم. دستانم به خون بیگناهان آغشته است چون من سربازم و کار سرباز هم کشتن است. چه زن‌هایی که از دیدن همسر محروم کردم و چه عاشقانی که از معشوق جدا کردم. در این دنیا، پسران و دختران یتیم زیادی بوجود آوردم و عده زیادی را مادر مرده کردم. چه بسیار آرزوهایی که از هم گسستم و چه بسیار چشم‌ها که کور و چه بسیار خانه‌هایی که ویران کردم. مردم مرا به خاطر اینها شجاع خواندند و پاداش دادند در حالی که از نظر خودم، جنایتکارم و به جرمم اعتراف می‌کنم. نمی‌خواهم مرا ببخشی چون درخواست بخشش من، اهانت به توست. باعث شدم اهانت‌های زیادی به تو شود و چطور با درخواست بخشش، بر آن بیفزایم؟ اگر نمی‌شناختمت حتما ازت درخواست بخشش می‌کردم اما دریغ که می‌شناسمت و می‌دانم که تو اگر جای من بودی، همان کاری را می‌کردی که قصد انجام آن را دارم. از نادانی که زندگی‌اش را به مخاطره انداخت و آن را از دست داد، چه کاری برمی‌آید؟ (ر.ک: نهمیه، ۱۹۴۹: ۱۲۷-۱۲۹).

نوع گرایش محافظ در هر دو شخصیت، پرخاشگری است و آنها برای محافظت کردن از عزت نفس متزلزل خود به پرخاشگری روی می‌آورند. این پرخاشگری در نزد ولگرد به صورت متهم کردن دیگران و در کوتوله، به صورت متهم کردن خود بروز می‌کند؛ متن‌های بالا به خوبی بیانگر همین پرخاشگری روان‌رنجور است که در نزد راندال با بد و بیراه گفتن به دیگران و در کوتوله با زجر دادن به خود و احساس گناه مشخص می‌شود. راندال در ولگرد با دزدی و تجاوز و رفتارهای ناهنجاری که در نهایت به حبس منجر می‌شود، به دنبال آزار دادن دیگران است اما کوتوله با تدبیر «خودکشی» به دنبال آزار دادن کسانی است که به او نزدیک هستند. در و گرد، راندال دیگران را مقصر می‌داند و گناه خود را به گردان آنها می‌اندازد اما در کوتوله، او خود احساس گناه می‌کند و خود را متهم ردیف اول سرنوشت می‌داند.

۳. نتیجه‌گیری

شخصیت‌های اصلی دو داستان ولگرد و کوتوله، گرفتار عقده حقارت می‌شوند و این عقده حقارت در جامعه و در نتیجه رفتارها و تصمیمات نادرست تشدید می‌شود. عقده حقارت در ولگرد ناشی از توجه بیش از حد در کانون خانواده و بی‌توجهی در جامعه است که در نهایت او را به حبس بیست ساله می‌-

کشاند اما در کوتوله این عقده حقارت ناشی از مشکلات جسمی و قباح‌ت منظر است که با ایجاد نقص عضو بر اثر مسمومیت ناشی از گاز خردل، دوچندان می‌شود و کوتوله را در نهایت به خودکشی سوق می‌دهد. این موضوع به وضوح بیانگر نظریه آدلر است که سه عامل «توجه بیش از حد»، «بی‌توجهی» و «نقص عضو» را برای شکل‌گیری عقده حقارت معرفی می‌کند. عقده حقارت در نزد راندال، در سایه نبود سازوکار جبران واقعی و مؤثر (خیال‌پردازی) تشدید و در سایه بی‌توجهی جامعه، تقویت می‌شود و به دنبال عدم استفاده از راهکارهای موثر، او را به بی‌ارزشی و به نقطه بی‌بازگشت سوق می‌دهد و به جایی می‌رسد که زندان را از زندگی در بین مردم ترجیح می‌دهد. در سوی دیگر، کوتوله، در دو مرحله گرفتار عقده حقارت می‌شود؛ این عقده حقارت در ابتدا به دلیل کوتوله بودن و ظاهر زشت شکل می‌گیرد و سپس با مسمومیت ناشی از گاز خردل تشدید می‌شود. کوتوله، عقده حقارت ابتدایی خود را با به کارگیری مکانیزم جبران موثری جبران می‌کند و به یک سرباز شجاع و یک قهرمان در میدان نبرد تبدیل می‌شود. در عقده حقارت ناشی از مسمومیت با گاز خردل از مکانیزم‌های جبرانی نظیر بی‌توجهی به نقص خود و بی‌تفاوتی در قبال آن، سعی در رفع عقده حقارت شکل گرفته دارد اما ناکارآمدی مکانیسم جبرانی و به تبع آن سرنوشت محتوم مسمومیت ناشی از گاز خردل، یعنی مردن، او را به نقطه بدون بازگشت و در نهایت خودکشی سوق می‌دهد.

از دیگر بخش‌ها و مفاهیم نظریه آدلر، مفهوم «عقده برتری» است که در هر دو داستان قابل دریافت است؛ براساس نظریه آدلر، اشخاصی که سلامت روانی ندارند، برای برتری شخصی تلاش می‌کنند در حالی که افراد سالم، جویای موفقیت برای همه بشریت هستند و مصلحت جمعی را در ترجیح می‌دهند. براین اساس، شخصیت راندال در ولگرد گویای افرادی است که رویای برتری نوع بشری را دارند اما دارای شخصیت تک‌بعدی هستند و برای برتری شخصی تلاش می‌کنند در حالی که شخصیت کوتوله بیانگر موفقیت برای کل بشریت است؛ بر همین اساس می‌توان گفت که شخصیت کوتوله شخصیتی جهان‌شمولی‌تر و از نظر روانی سالم‌تر است.

در پایان باید گفت که شخصیت‌های ژاک راندال و کوتوله تحت تاثیر جامعه پیرامون و جامعه جنگ‌زده شکل می‌گیرند و جامعه آشفته آنها باعث شکل‌گیری شخصیت‌هایی نامتعادل در آنها بویژه ولگرد می‌شود؛ در واقع شخصیت‌های این دو داستان، آشفتگی جامعه آن زمان فرانسه و لبنان را بازتاب می‌دهند. موپاسان با به تصویر کشیدن یک شخصیت روان‌رنجور که به دنبال مصلحت شخصی است، سعی دارد از بی‌تفاوتی انسان‌ها در قبال یکدیگر انتقاد کند و نعیمه نیز با به تصویر کشیدن یک

شخصیت روان‌رنجور که به دنبال مصلحت جمعی است، سعی دارد از جنگ و خون‌ریزی انتقاد کند. بنابراین، هدف غایی دو نویسنده در نگارش دو داستان، مصلحت جمعی است.

حمایت مالی

این مقاله با استفاده از اعتبار ویژه پژوهشی دانشگاه مازندران اجرا گردید.

منابع

- احمدوند، محمدعلی (۱۳۷۴). *شناخت فکر انسان*، چاپ دوم، تهران: مهر آیین.
- انوشیروانی، علیرضا (۱۴۰۳). «علوم انسانی دیجیتال و چشم‌انداز بین‌رشته‌ای ادبیات تطبیقی در ایران»، *مطالعات بین‌رشته‌ای ادبیات، هنر و علوم انسانی*، دوره ۴، شماره ۲، شماره پیاپی ۸، ۵-۱.
- <https://doi.org/10.22077/islsh.2024.3196>
- انوشیروانی، علیرضا (۱۳۹۸). «ناسامانگی ادبیات تطبیقی در ایران»، *ادبیات پارسی معاصر*، دوره نهم، شماره اول (۲۶)، ۱۱۲-۱۰۸. doi: 10.30465/copl.2019.3840
- سیاسی، علی‌اکبر (۱۳۸۶). *نظریه‌های شخصیت یا مکاتب روان‌شناسی*، چاپ یازدهم، تهران: دانشگاه تهران.
- شمسی، طاهره (۱۳۹۱). «جمال‌زادهورگی دو مویاسان؛ بررسی تطبیقی دو داستان کوتاه «ویلان‌الدوله» و «ویان»، *نقد ادبی*، سال ۵، شماره ۱۹، ۱۵۷-۱۷۶.
- شمیسا، سیروس (۱۳۸۳). *نقد ادبی*، تهران: نشر فردوس.
- صالحی، پیمان (۱۳۹۲). «روایت‌شناسی داستان‌های کوتاه نادر ابراهیمی و اکرم هنیه (مطالعه موردی: داستان «غیرممکن» و «هزیمه شاطر حسن»»، *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*، ۳(۱۲)، ۱۷-۳۷.
- عبود، شوقی. (۲۰۱۶). *معجم ادباء العالم، الطبعة الاولى*، وهران: دارالعزة والكرامة للكتاب.
- غلامحسین‌زاده، غلامحسین (۱۳۹۲). «نارسایی‌های نقد روانشناختی ادبی در ایران»، *پژوهشهای ادبی*، سال ۱۰، شماره ۴۱، ۷۷-۹۸.
- مجیدی‌فرد، حانیه، حیدریان‌شهری، احمدرضا، صدیقی (۱۴۰۱). «خوانش وظیفه‌گرایی در بازنمایی رهایی در آثار میخائیل نعیمه و احمد شاملو»، *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۲(۴)، ۱۰۷-۱۲۷. Doi: 10.22126/jccl.2022.7451.2356
- ناصرحی، عباسعلی، رئیس، فیروزه (۱۳۸۶). «مروری بر نظریات آدلر»، *تازه‌های علوم شناختی*، دوره ۹(۱)، ۵۵-۶۶.
- نعیمه، میخائیل (۲۰۰۸). *سبعون: المرحلة الثانية، الطبعة التاسعة*، بیروت: دار نوفل.
- نعیمه، میخائیل (۱۹۴۹). *كان ماكان، الطبعة الثانية*، بیروت: مطبعة دار صادر.
- نعیمه، میخائیل (۱۹۷۸). *اليوم الآخر*، بیروت: موسسه نوفل، الطبعة الخامسة.

References

- Aboud, Sh. (2016). *Dictionary of World Writers*. First Edition. Oran: Dar Al-Izza Wal-Karamah for Books. (In Arabic).
- Adler, A. (1940). *The capital and Theory of indidual Psychology*, London.
- Adler, A. (2005). *The Meaning of Life*. Translated and Presented by Adel Naguib Bushri. C, The Supreme Council for Culture. (In Arabic).
- Adler, A. (1996). *The Pattern of Life*. Arabization: Abdul Ali Al Jasmani.
- Adler, A. (2005). *Understanding Human Nature*. Translated by Adel Naguib.
- Ahmadvand, M, A. (1994). *Understanding Human Thought*. 2nd edition. Tehran: Mehrayin Publications. (In Persian).
- Anoushirvani, A. (2019). The Inconsistency of Comparative Literature in Iran, *Journal of Contemporary Persian Literature*, 9(1), 112-118.
- Beirut. (2007). *Arab Foundation for Studies and Publishing*, (In Arabic)
- Feist, J., Feist, G. (2008). *Psychology- Theories of Personality*. 7th Edition. McGraw-Hill, <http://www.primisonline.com/>
- Gholamhosseinzadeh, G. (2013). The shortcomings of psychological literary criticism in Iran, *Quarterly Journal of Literary Research*, Year 10, Issue 41, pp. 77-98. (In Persian).
- Maupassant, G. (1903). *The Entire Original Maupassant Short Stories*. The project gutenbergebook complete original short stories of Guy de Maupassant, file:///C:/Users/admin/Downloads.
- Majidi Fard, H., Heydarian, Sh., Sedifi, A.R. (2012). "The Reading of Duty-Based Representation of Liberation in the Works of Mikhail Naeimeh and Ahmad Shamlou", *Kaws-e-Nameh of Comparative Literature*, 12(4), 107-127.
- Morand, Paul. (1998). *Guy de Maupassant*. Ed Pygmalion.
- Nasehi, A. A., Raisi, F. (2007). A review of Adler's theories, *Journal of Cognitive Science Updates*, Vol. 9(1), 55-66. (In Persian).
- Naime, M. (2008). *Seventy: The Second Stage*. 9th Edition, Beirut: Dar Noufal. (In Arabic)
- Naime, M. (1949 AD). *There Was a Place*. 2nd Edition, Beirut: Dar Sader Press. (In Arabic).
- Naime, M. (1978). *The Last Day*. Beirut: Nofal Foundation, 5th Edition. (In Arabic).
- Schultz, D, P. and Sydney Elaine Schultz (2015). *Personality Theories*. Boston. MA 02210. USA. 8th edition. <http://www.cengagebrain.com/>
- Shamisa, S. (2004). *Literary Criticism*. Tehran: Ferdows Publishing. (In Persian).

- Shamsi, T. (2012). Jamalzadeh and Guy de Maupassant; A comparative study of two short stories, "Wilan-al-Dawlah" and "Wilan", *Literary Criticism Quarterly*, 5(19), 157-176. (In Persian).
- Salehi, P. (2013), "Narrativization of the Short Stories of Nader Ebrahimi and Akram Haniyeh (Case Study: The Story of "Impossible" and "The Defeat of Shater Hassan", *Kaws-nameh of Comparative Literature*, 3(12), 17-37.
- Siasi, A, A. (2007). *Personality Theories or Schools of Psychology*. 11th edition, Tehran: Tehran University Press. (In Persian).

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقارنة أبعاد الشخصية في القصتين/المتشرد لغوي دي موباسان و شورتي لميخائيل نعيمة (دراسة نفسية في ضوء نظرية أدلر)

بمزد پورقريب^{١*} | محبوبه خليلي^٢ | سجاد عربي^٣

١. الكاتب المسؤول، أستاذ، مشارك في اللغة والأدب الإنجليزي، كلية التراث الثقافي، الحرف اليدوية والسياحة، جامعة مازندران، مازندران، إيران. العنوان الإلكتروني:

b.pourgharib@umz.ac.ir

٢. أستاذ، مساعد في ترجمة اللغة الإنجليزية، كلية التراث الثقافي، الحرف اليدوية والسياحة، جامعة مازندران، مازندران، إيران. العنوان الإلكتروني: m.khalili@umz.ac.ir

٣. دكتوراه، في اللغة العربية وآدابها، جامعة فارهانجيان، مركز الشهيد مطهري في شيراز، شيراز، إيران. العنوان الإلكتروني: arabisajad@gmail.com

الملخص

معلومات المقال

تعتبر دراسة علاقة الأدب والعلوم الإنسانية الأخرى أحد مناهج الأدب المقارن الجديدة، وعلم النفس هو أحد هذه العلوم، ونتيجة لذلك تكون «النقد الأدبي التحليلي النفسي» في أواخر القرن العشرين. عاش الكاتبان «ألبرت دي موباسان» و«ميخائيل نعيمة» في فترة زمنية واحدة. هناك تشابه في الشخصيات الرئيسية في قصتهما القصصيتين تحت عنوان «المتشرد» وشورتي من وجهة نظر النقد التحليلي النفسي ويمكن تحليلهما المقارن على أساس نظرية الشخصية لألفريد أدلر حيث أن هذه النظرية خلافاً لآراء فرويد ويونغ، تتمحور حول الجانب الاجتماعي للإنسان. فإن «الإحساس بالحقارة» و«العقدة الدونية» و«نمط الحياة» و«الاهتمام الاجتماعي» تعد من أهم مكونات هذه النظرية. نسعى من خلال الورقة إلى التعرف على المؤلفين وقصصهما القصيرة وشخصيات قصصهما وبالتالي شخصياتهما الخاصة من خلال مقارنة الشخصية في هاتين القصتين استناداً إلى المنهج التحليلي والوصفي وفي إطار المدرسة الأمريكية للأدب المقارن. وعلى أساس نظرية أدلر في التحليل النفسي. خلصت النتائج إلى أن الشخصيتين الرئيسيتين للقصتين تكونتا تحت تأثير مجتمع الكاتين الفوضوي. كما أن العقدة الدونية عند المتشرد سببها الاهتمام الزائد وعدم الانتباه في نفس الوقت مما يدفعه إلى الحبس، أما عند شورتي فإن العقدة الدونية هذه تتبع من المشاكل الجسدية مما يدفعه إلى الانتحار.

نوع المقال: مقالة محكمة

الوصول: ١٤٤٦/٠٦/٢٣

التقيق والمراجعة: ١٤٤٦/١٠/٠٩

القبول: ١٤٤٦/١٠/١٠

الكلمات الدلالية:

النقد الأدبي التحليلي النفسي،
لغوي موباسان،
ميخائيل نعيمة،
المتشرد،
شورتي.

الإحالة: پورقريب، بمزد؛ خليلي، محبوبه؛ عربي، سجاد (١٤٤٧). مقارنة أبعاد الشخصية في القصتين/المتشرد لغوي دي موباسان و شورتي لميخائيل نعيمة (دراسة نفسية في ضوء نظرية

آدلر). بحوث في الأدب المقارن، ١٥ (١)، ٢٥-٥٠.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/jcl.2025.11544.2669